

Любов ЗАГРІЙЧУК

**ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ТА ЙОГО ПЕРЕДМІСТЬ:
ВІД ЗАСНУВАННЯ МІСТА І ДО СЬОГОДЕННЯ**

Статтю присвячено аналізу динаміки територіального розвитку Івано-Франківська від його заснування до сьогодення. Визначено основні етапи трансформації територіальної структури міста та фактори, що вплинули на формування її сучасного стану. Візуалізовано динаміку площі забудованих територій в межах приміської зони Івано-Франківська за період з 2004 до 2024 рр., визначено райони її найбільшого зростання.

Ключові слова: Івано-Франківськ, територіальний розвиток, урбанізація, геоінформаційні системи, дистанційне зондування Землі, містобудування.

Abstract:

Liubov ZAHRIICHUK. TERRITORIAL DEVELOPMENT OF IVANO-FRANKIVSK AND ITS SUBURBS: FROM THE FOUNDING OF THE CITY TO THE PRESENT DAY

The article analyzes the dynamics of Ivano-Frankivsk's territorial development from its foundation to the present. Territorial development of cities is an important component of urban studies. Given the constant growth of cities and changes in land use, there is a need for a comprehensive analysis of this issue. In this study, territorial development should be understood primarily as the expansion of the urban development area. Studying these processes allows us to predict future urban expansion trends and develop strategies for further community development. Currently, there are no studies of the dynamics of Ivano-Frankivsk's territorial development, namely the expansion of the urban development area from its foundation to the present day.

Like many Ukrainian cities, Ivano-Frankivsk has come a long way: from a fortress city to a modern regional center. Its spatial structure was formed under the influence of various historical, political, and socio-economic factors.

The study of the territorial development of Ivano-Frankivsk is relevant due to the need to understand modern urbanization processes and their impact on the urban environment. Using a comprehensive analysis of historical sources and statistical data, the main stages of transformation of the city's territorial structure are identified and the factors that influenced the formation of its current state are determined. At the beginning of its foundation, Ivano-Frankivsk looked like a fortress city with a typical planning structure. Trade had a significant impact on the city's development. During the Austrian period, the fortification role disappeared, and Stanislaviv as the center of the district developed with the construction of railroads, roads, and the emergence of postal services. After the First World War, the city grew due to the annexation of the surrounding villages, including Knyahynyn. In the Soviet era, the territorial development of Ivano-Frankivsk was significantly influenced by the development of industry and massive housing construction on the outskirts.

The method of analyzing literary sources and the cartographic method was used to study the territorial development of the city over the past centuries. Based on a comprehensive analysis of historical sources, statistical data, and modern geographic information technologies, including remote sensing data, the dynamics of built-up areas in the suburban area is reflected and a detailed classification of land cover is created. In particular, Landsat 5, Landsat 8, and Sentinel-2 satellite images for three periods were used: 2004, 2014 and 2024.

In order to identify different types of territory on the satellite images, the spatial analysis tool Maximum Likelihood Classification was used, followed by reclassification and vectorization of the data. The basis for this was the Global Land Use/Land Cover Map (LULC) obtained from ESA Sentinel-2 imagery with a resolution of 10 m. To visualize spatial changes in building development, overlay analysis tools were used, in particular the Symmetrical Difference operation. The areas with the most intensive building growth were identified: villages within a 5-km radius within the Ivano-Frankivsk city community.

The approaches to processing remote sensing data, combined with spatial analysis in ArcGIS, utilized in this study enable a more comprehensive examination of the suburban region surrounding Ivano-Frankivsk. These methods make it possible to calculate the areas of buildings, agricultural land, forests, and other features across various sub-zones, as well as to forecast the implications of observed changes for the region's overall development. The areas identified as experiencing the most rapid development highlight the necessity of continued research into suburbanization processes and can serve as a basis for creating strategies to manage the spatial growth of the Ivano-Frankivsk community effectively. The results obtained can also be useful for comparative analysis with other cities of Ukraine, which will contribute to the generalization of experience and the implementation of effective territorial development practices at different levels.

Keywords: Ivano-Frankivsk, territorial development, urbanization, geographic information systems, remote sensing, urban planning.

Постановка науково-практичної проблеми. Територіальний розвиток міст є ключовою частиною урбаністичних досліджень, яка охоплює як практичні аспекти планування, так

і теоретичні підходи до аналізу просторових процесів. У сучасних умовах динамічної урбанізації, що супроводжується зростанням населення, розширенням меж міст та змінами у

землекористуванні, постає гостра необхідність глибокого аналізу цих процесів. Такий аналіз забезпечує розуміння тенденцій просторового розвитку, допомагає адаптувати наявні міські стратегії до нових реалій та формувати довгострокові плани сталого розвитку громади.

Під територіальним розвитком у цьому дослідженні варто розуміти насамперед розширення території міської забудови. Вивчення цих процесів дозволяє визначити головні чинники, що впливають на розширення міських меж, а також розробити рекомендації для запобігання хаотичній забудові та мінімізації негативного впливу на природне середовище.

Як і багато українських міст, Івано-Франківськ пройшов тривалий шлях розвитку: від фортечного міста до сучасного обласного центру. Його просторова структура формувалася під впливом різноманітних історичних, політичних та соціально-економічних факторів.

Метою даного дослідження є аналіз динаміки територіального розвитку Івано-Франківська з моменту його заснування до сьогодення. Особливу увагу приділено визначенню ключових етапів трансформації просторової структури міста, а також аналізу чинників, які мали найвагоміший вплив на його сучасний вигляд.

Актуальність і новизна дослідження. Недостатність детального аналізу територіального розвитку Івано-Франківська як сучасного обласного центру обумовлює недостатнє розуміння процесів трансформації міського середовища на регіональному рівні. Актуальність дослідження підкреслюється важливістю розробки стратегій, які сприятимуть сталому розвитку громади. Впровадження геоінформаційних технологій та аналізу даних дистанційного зондування відкриває нові можливості для визначення тенденцій змін у землекористуванні, динаміки забудови та виявлення районів міста, що розвиваються найінтенсивніше.

Наукова новизна дослідження полягає у використанні сучасних методів аналізу геопросторових даних для реконструкції історичної динаміки міського ландшафту та прогнозування його подальшого розвитку. Отримані результати дозволяють глибше зрозуміти закономірності територіального розвитку міста та розробити рекомендації щодо його раціонального планування.

Зв'язок теми статті з важливими науково-практичними завданнями. Дослідження спрямоване на виявлення основних етапів трансформації територіальної структури Івано-Франківська, а також визначення факторів, які

вплинули на її сучасний стан. Це забезпечує створення бази для історико-географічного аналізу міського середовища. Застосування геоінформаційних методів та даних дистанційного зондування дозволяє визначити райони з найвищою динамікою забудови. Такий інструментарій є важливим для органів місцевого самоврядування у процесах розробки стратегій просторового розвитку та інфраструктурного планування.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання отриманих даних для оптимізації землекористування у приміській зоні, уникнення хаотичної забудови та збереження природних ландшафтів. Виявлені зони з інтенсивним зростанням забудови у 5-кілометровому радіусі від міста вказують на необхідність подальшого вивчення субурбанізаційних процесів. Отримані результати можуть бути використані при розробленні стратегій управління просторовим розвитком громади. Також ці дані можуть слугувати основою для порівняльного аналізу з іншими містами України, сприяючи узагальненню досвіду та впровадженню ефективних практик територіального розвитку.

Аналіз останніх публікацій за темою дослідження. Тема територіального розвитку міст є актуальною в дослідженнях провідних світових науковців. Зокрема, найновіші праці стосуються особливостей зростання міст у різних регіонах світу [14, 18], змін у землекористуванні внаслідок розширення забудованих територій та їхнього впливу на біорізноманіття [15, 16] та ін.

В Україні питаннями урбанізації, її трендів та соціальних аспектів останнім часом займаються Л. Заставецька [17], К. Мезенцев [8]. Конструктивно-географічні засади формування і розвитку великих урбоecosистем викладено в роботах В. Фесюка [12]. Серед науковців, чийі праці присвячені Івано-Франківську, варто відзначити О. Левицьку, яка здійснила суспільно-географічне дослідження його просторової структури [5]. Низка робіт стосується розвитку міста під час різних історичних етапів. Зокрема, досліджено особливості формування планувальної структури Івано-Франківська на початку його заснування [11], архітектурно-просторові зміни у радянський час [1], етнічний склад населення [6], особливості динаміки приміської зони [3, 10], а також зміни в землекористуванні [19]. Наразі немає досліджень динаміки територіального розвитку Івано-Франківська, а саме розширення території міської забудови за період від його заснування і до сьогодні.

Матеріали та методи. Дослідження територіального розвитку Івано-Франківська є актуальним через необхідність розуміння сучасних процесів урбанізації та їх впливу на міське середовище. Метод аналізу літературних джерел і картографічний метод застосовано для вивчення територіального розвитку міста впродовж минулих століть. На основі комплексного аналізу історичних джерел, статистичних даних та сучасних геоінформаційних технологій, зокрема даних дистанційного зондування Землі (ДЗЗ), відображено динаміку забудованих площ у приміській зоні та створено детальну класифікацію земних покривів. Зокрема, використано космознімки Landsat 5, Landsat 8 та Sentinel-2 за три періоди: 2004, 2014 та 2024 рр. Для того, щоб виділити на космознімках різні типи території, застосовано інструмент просторового аналізу «Класифікація за максимальною правдоподібністю» (Maximum Likelihood Classification) з подальшою перекласифікацією та векторизацією даних. Основою для цього слугувала Глобальна карта землекористування/земного покриву (LULC), отримана на основі знімків ESA Sentinel-2 з роздільною здатністю 10 м. Для візуалізації просторових змін забудови використано інструменти оверлейного аналізу, зокрема операцію симетричної різниці (Symmetrical Difference).

Виклад основного матеріалу. Від часів свого заснування Івано-Франківськ зазнав значних просторових трансформацій. Збудований на місці села Заболоття, він з військової фортеці перетворився на адміністративний центр повіту, воєводства, області. Станіславів стрімко розвивався: 21 березня 1662 р. він отримав право проводити ярмарки, а 7 травня того ж року йому надано статус міста (магдебурзьке право). Заболочена місцевість та розташування у долинах двох річок додатково захищали від ворогів. Вже у перші 10 років від початку заснування міста сформувалась його планувально-просторова структура, яка була типовою для того часу: чітка геометрія вулиць, які утворюють квартали. Село Заболоття не було включено у межі фортеці. Станіславів за формою нагадував шестикутник із земляними бастіонами на кутах, оточений ровом. Головні вулиці виходили на прямокутну ринкову площу із ратушею в центрі.

У 1670-х роках А. Потоцький перебудував фортецю та розширив її, оскільки збирався спорудити новий палац за межами міста. Таким чином, площа фортеці зросла майже у півтора рази. Тепер вона мала форму витягнутого шестикутника із земляними бастіонами, укріп-

леними цеглою. Сьогодні це територія між вулицями 2000-річчя Різдва Христового, Дністровською, Любомира Гузара, та площею Міцкевича (рис. 1).

Розвитку міста у той час значною мірою сприяла торгівля. Купців зобов'язували везти свої товари через Станіславів, надавали привілеї вірменам (наприклад, площу для спорудження житла та церкви, землі для сільського господарства в Угринові). Після захоплення Кам'янця-Подільського турками в 1672 р. біженці переселялись до Станіслава. Частина з них, зокрема заможні купці, оселялися в середмісті, решта будували житло на околицях міста. Так уздовж головних шляхів розросталися передмістя, зокрема Галицьке та Тисменицьке [11].

В австрійський період Станіславів стає центром округу в прикордонній зоні. Оборонна роль замку втрачається і фортечні мури поступово розбирають, використовуючи матеріал для доріг та нових будівель. Колишні передмістя фактично зливаються із середмістям, відбувається перерозподіл у функціональній структурі, втрачається її центричність [5]. У цей час на розвиток Станіслава позитивно впливає будівництво доріг із твердим покриттям, поява поштового зв'язку. Збільшується чисельність німців, які приїжджали працювати над прокладенням залізниці. Так виникла колонія Майзлі (нині район Івано-Франківська). Варто зауважити, що спорудження колії та залізничного вокзалу дещо обмежило подальше розростання міста у східному напрямку.

У другій половині XIX ст. – на початку XX ст. активно розвивалися деякі приміські села, наприклад Княгинин, Пасічна, Софіївка, які фактично становили з містом суцільну забудову, але юридично були окремими населеними пунктами.

Село Княгинин розташовувалось на північ від міста, а Княгинин-колонія оточувала місто зі східного та південного боків. Ще з кінця XVIII ст. на цих територіях оселилися німці. Надалі їх чисельність зростала, зокрема через спорудження залізниці Львів-Чернівці, до якого залучалися кваліфіковані інженери та майстри. Крім того, німці працювали архітекторами, військовими, чиновниками, лікарями та ремісниками. У 1819 р. у Станіславі постійно проживали 29 німецьких родин, а вже у 1880 р. з 18627 мешканців міста 6998 розмовляли німецькою мовою [4]. Варто зазначити, що в це число також включено євреїв, для яких рідною мовою була ідиш, сформована на основі німецької.

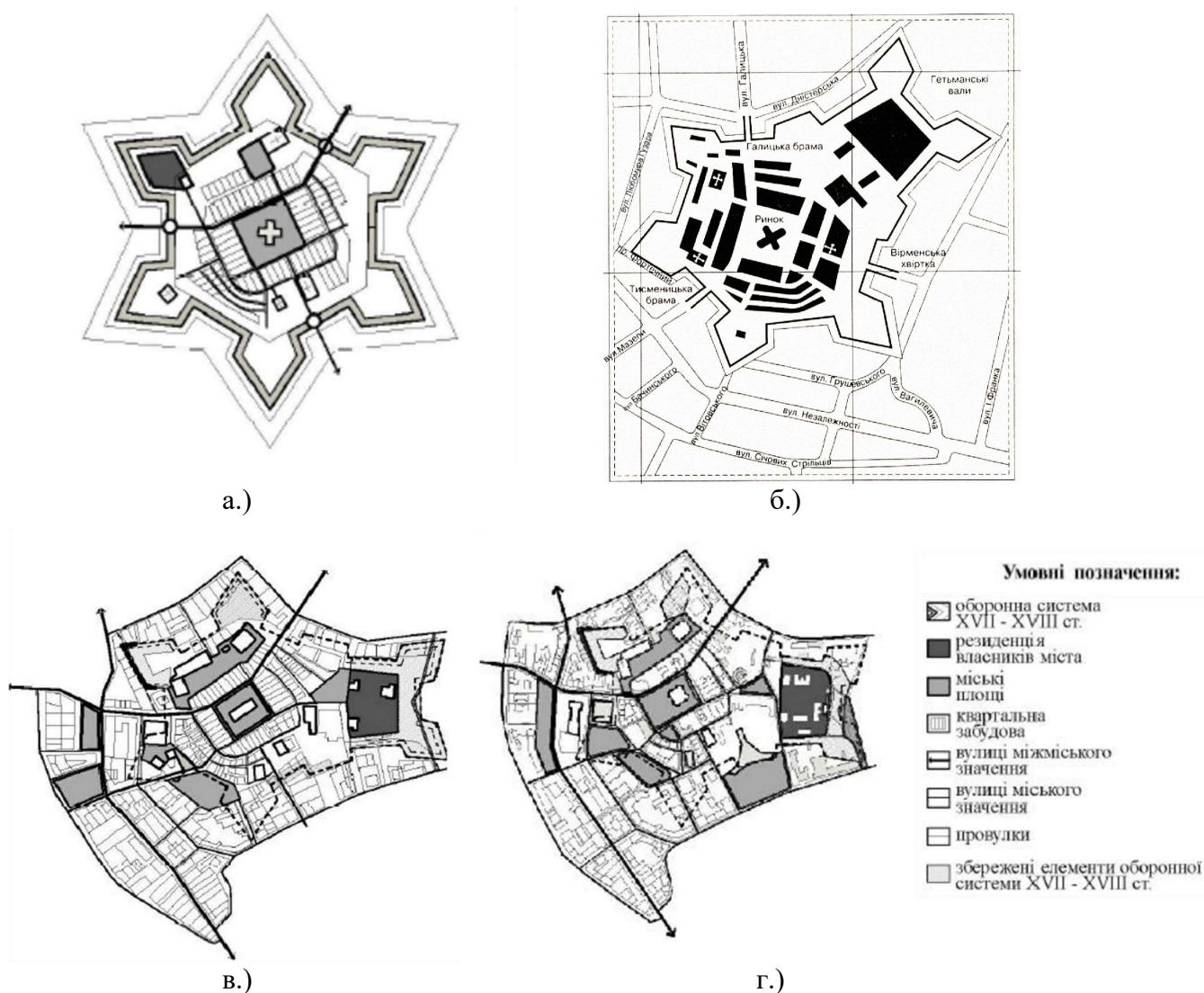

Рис. 1. Історичне ядро м. Станіславова від заснування і до XX ст.: середина XVII ст. (а); 2 пол. XVII ст. (з реконструкцією на сучасному плані) (б); XIX ст. (в); XX ст. (г) [5, 11]

Після руйнувань, завданих Першою світовою війною, за кількістю населення місто перебувало лише на третьому місці (після Коломиї та Стрия) у новоствореному Станіславівському воєводстві, будучи при цьому центром воєводства. Розпорядженням Ради Міністрів Польщі «Про розширення меж гміни міської Станіславова» у 1924 р. було приєднано Княгинин та однойменну колонію, які були окремими адміністративними одиницями. За кількістю населення Княгинин тоді поступався лише Коломиї, Станіславову та Стрию. За даними перепису 1910 р. населення налічувало 22133 особи, а колонії — 6621 особу [13]. Тож після приєднання цих поселень чисельність населення Станіславова зросла майже удвічі, а площа збільшилась із 415 до 2275 га.

Крім того, до складу міста включали і частини прилеглих сіл — територія Опришівців зменшилася на понад 200 га, а Крихівців —

на 360 га. Частини сіл Загвіздя, Микитинців, Пасічної та Угорників, які розташовані по обидва боки Бистриць, теж стали міськими. Разом із цими землями до чисельності міського населення також увійшла понад тисяча осіб, що проживали на цих територіях. Таким чином, за переписом 1939 р. чисельність населення Станіславова становила близько 64 тис. мешканців. Він був другим за величиною містом Галичини після Львова [2]. Однак ці територіальні зміни радше відображали розвиток Станіславова ще в австрійський період, оскільки у міжвоєнний місто розвивалося повільно. Під час повоєнної відбудови Станіславова окрім житлових будинків було споруджено нові школи, пожежне депо, відновлено ратушу, прокладено асфальтове покриття на вулицях, каналізацію, освітлення тощо.

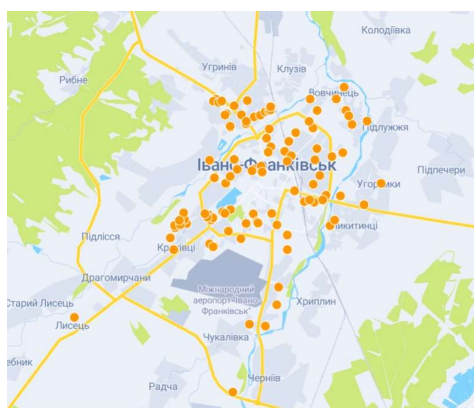
У радянський період відбувалось подальше розширення міста як обласного центру.

Активно розвивалась промисловість у північному та південно-східному промислових районах: відкрито такі підприємства як «Радіозавод», «Позитрон», арматурний і цементний заводи, розширено «Промприлад» та ін. У 1962 р. у с. Опришівці збудовано приміщення аеропорту. Упродовж 1950–60-х рр. до Івано-Франківська включено мікрорайон Софіївку, села Пасічну (1958 р.) та Опришівці (1965 р.). У цей час не лише реконструюють наявну забудову, а й ведуть інтенсивне житлове будівництво, зокрема і на території приєднаних раніше сіл. Найбільш масовим це явище стало в 1970–1975 рр. [1].

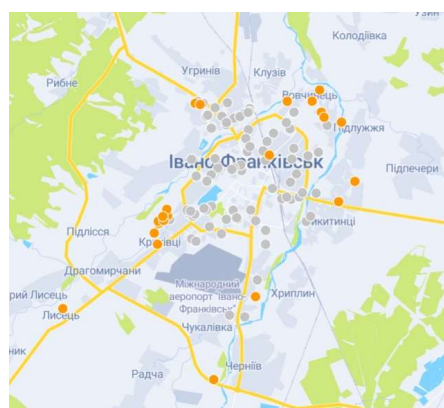
У 1982 р. межі Івано-Франківська знову змінювалися. Івано-Франківській міській раді підпорядковано Вовчинецьку, Крихівецьку, Угорницьку (разом із с. Микитинці) і Хриплинську сільські ради. Нові багатоповерхівки з'являються здебільшого у північно-західній частині міста, розростаються мікрорайони Каскад і Пасічна, сучасні вулиці Бельведерська та Набережна, військове містечко. Кількість населення збільшувалась у зв'язку з розвитком промисловості та появою робочих місць. Для цього періоду характерним є будівництво дешевого житла з метою розв'язання проблеми його дефіциту, одноманітність житлових квар-

талів, які споруджені за типовими схемами та проектами. Котеджна забудова теж обмежувалась типовими проектами, а через низькі доходи мешканці не могли будувати приватне житло у приміській зоні. Забудова цієї території відбувалася здебільшого після масової роздачі дачних земельних ділянок. Вони призначалися для індивідуальних сільськогосподарських потреб, а натомість були хаотично забудовані низькоякісним житлом.

У Генеральному плані 1979 р. формально визначено межі приміської зони Івано-Франківська, а управління її розвитком було підпорядковане індустріальним потребам. Внаслідок соціально-економічних перетворень у 1990-х рр. і розвитку ринкових відносин зв'язки між Івано-Франківськом та прилеглими поселеннями перетворилися з формальних на реальні, відбувається процес субурбанізації. Зросла престижність передмістя, а перевантаженість міського центру та його незадовільний екологічний стан сприяли появі котеджної забудови поблизу рекреаційних зон за містом [10]. Сьогодні серед новобудов найбільше котеджів з'являється в північній та південній околицях Івано-Франківська (с. Крихівці та с. Вовчинець) (рис. 2).

а.)

б.)

Рис. 2. Розташування новобудов (а) і «котеджних містечок» (б) в Івано-Франківську та околицях [6]

Упродовж останніх 20 років територіальне розширення Івано-Франківська відбувалося здебільшого у його приміській зоні, зокрема у північному та південному напрямках (рис. 3).

Найбільше внаслідок процесу субурбанізації зросла площа забудови у прилеглих селах 5 та 10-км зони: Угринові, Угорниках, Микитинцях, Хриплині та Вовчинці, особливо в його північних околицях та на лівому березі Дністра. Значно збільшилась територія ПрАТ «Івано-Франківськцемент» у Ямниці, що пов'язано з його модернізацією впродовж

2008–2014 рр. Також «розростаються» Підлужжя та Підпечери у східному напрямку.

Найінтенсивніше в межах Івано-Франківська розвивався мікрорайон Пасічна, який сьогодні характеризується найбільшою кількістю новобудов у місті (рис. 4). Цьому сприяла віддаленість від щільно забудованого центру міста, близькість до зелених зон та водних об'єктів, а також розвиток транспортної інфраструктури в останні роки (автобуси та тролейбуси до обласної лікарні, АС-2, ВО «Карпати»).

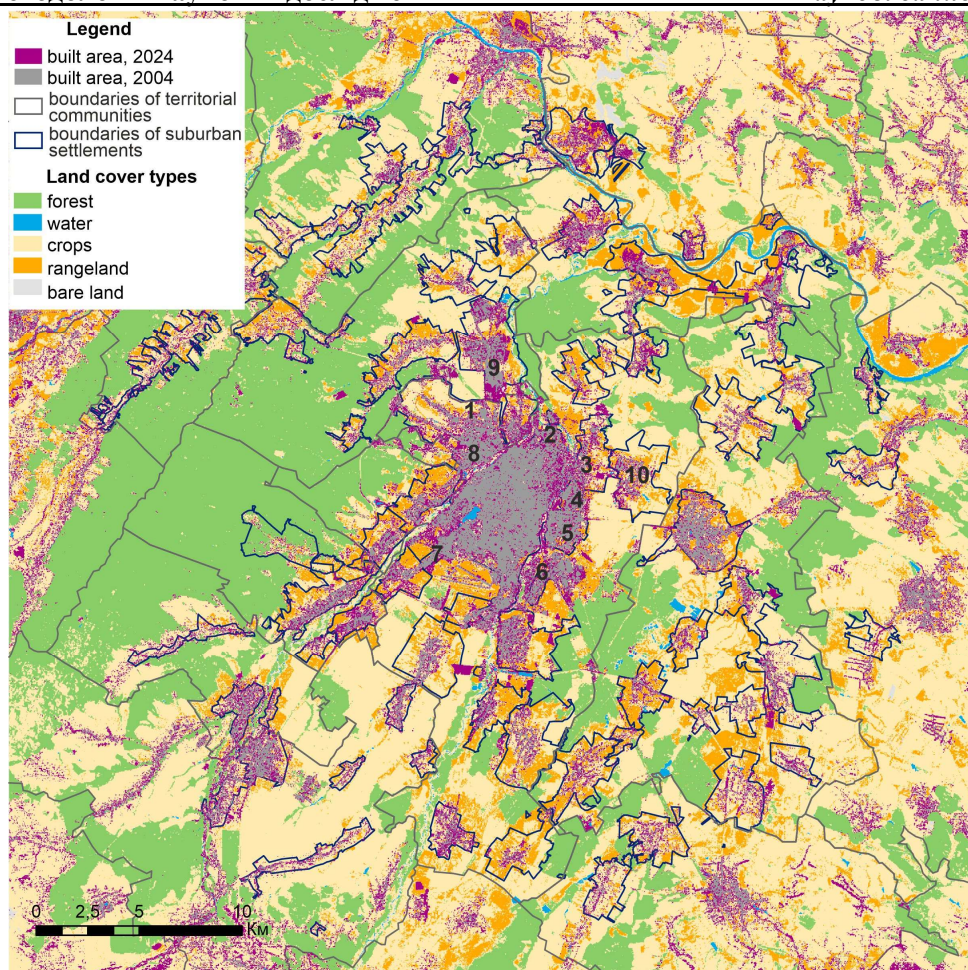

Рис. 3. Динаміка площі забудованих територій в межах приміської зони Івано-Франківська
 Поселення, в яких спостерігається найбільше зростання площі забудови в межах 5-км зони:
 1. Угринів; 2. Вовчинець; 3. Підлужжя; 4. Угорники; 5. Микитинці; 6. Хриплин; 7. Крихівці;
 8. мікрорайон Пасічна; в межах 10-км підзони: 9. Ямниця; 10. Підпечери [19].

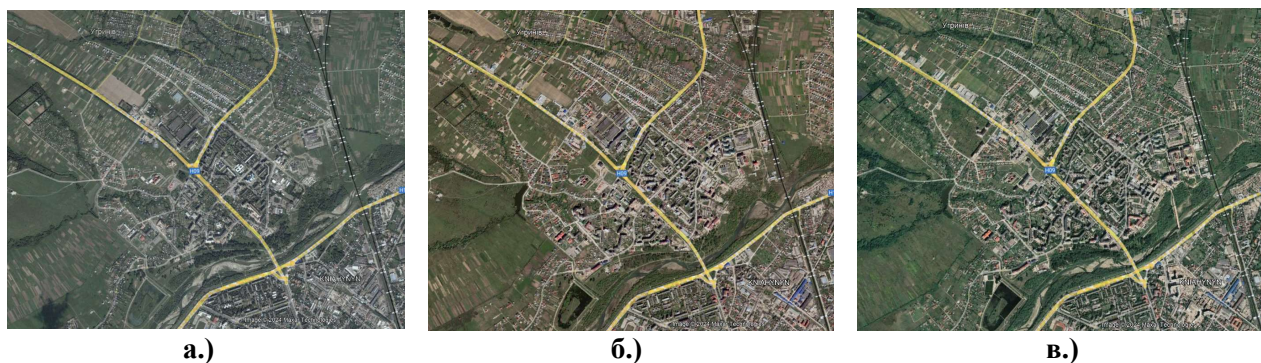

Рис. 4. Мікрорайон Пасічна у 2004 (а), 2014 (б) та 2024 (в) роках (Дані Google Earth Pro) [19]

У 2020 р. в процесі реформи децентралізації Івано-Франківськ став центром міської територіальної громади. До її складу увійшли 18 сіл: Березівка, Братківці, Вовчинець, Добровляни, Драгомирчани, Камінне, Колодіївка, Крихівці, Микитинці, Підлужжя, Підпечери, Радча, Тисменичани, Угорники, Узин, Хриплин, Черніїв, Чукалівка. У 2021 р. утворено 17 старостинських округів: Березівський, Братко-вецький, Вовчинецький, Драгомирчанський, Каміннецький, Колодіївський, Крихівецький, Микитинецький, Підлузько-Добровлянський,

Підпечерівський, Радчанський, Тисменичанський, Угорницький, Узинський, Черніївський, Чукалівський, Хриплинський.

На рис. 5 зображено територіальний розвиток Івано-Франківська та підпорядкованих йому земель від другої половини XVII ст. і до сучасності, з урахуванням меж новоствореної громади.

Отже, територіальний розвиток міста відбувався поетапно (табл. 1). Спочатку розширювалась територія міської забудови, а потім офіційно змінювались адміністративні

межі міста, як правило уже із запізненням.

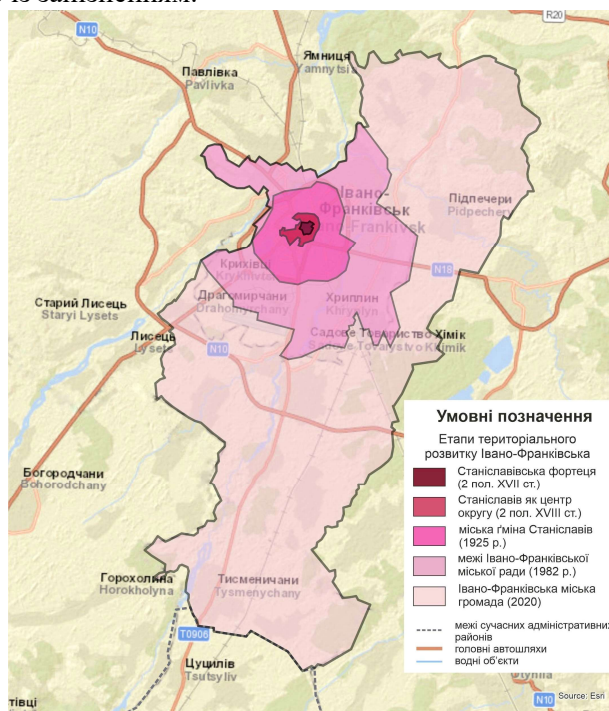

Рис. 5. Івано-Франківськ та підпорядковані йому території від другої половини XVII ст. і до сучасності

Таблиця 1

Етапи територіального розвитку Івано-Франківська

Етап	Зміни території міста, забудова передмість	Обумовленість
Ранній етап 1662-1671 1672-1771	Спорудження фортеці, забудова центральної частини міста; Перенесення палацу за межі міста у північно-східну частину, розбудова Галицького та Тисменицького передмість	Потреба в захисті земель від набігів татар; Цілеспрямований розвиток торгівлі, міграції
Австрійський 1772-1918	Злиття передмість із середмістям, розвиток інфраструктури, зокрема спорудження залізниці; виникнення колонії Майзлі	Надання статусу центру округу, зміна функціональної структури (втрата оборонної функції замку); розвиток промисловості
Міжвоєнний 1919-1938	Приєднання Княгинина, частини Опришівців, Крихівців, Загвіздя, Микитинців, Пасічної, Угорник	Розширення міста як центру новоствореного воєводства
Радянський 1939-1981 1982-1990	Приєднання сіл Опришівці, Софіївка, Пасічна; розвиток північного та південно-східного районів; Підпорядкування міській раді Вовчинецької, Крихівецької, Угорницької (із с. Микитинці) і Хриплинської сільських рад, розбудова північно-західної частини міста, мікрорайонів Каскад, Пасічна, військового містечка, вул. Набережної та Бельведерської	Промисловий розвиток міста, збільшення чисельності населення та поява робочих місць; Планова забудова за типовими проектами з метою вирішення проблеми дефіциту житла;
Період незалежності 1991-2019 з 2020	Розвиток приміської зони та мікрорайону Пасічна, котеджна забудова на північній і південній околицях міста (Крихівці, Вовчинець); Включення 18 сіл до складу Івано-Франківської міської громади, розвиток агломерації, розширення мережі інфраструктури	Субурбанізація, поява реальних зв'язків між містом і прилеглими поселеннями; Реформа децентралізації, потреба інтеграції приєднаних поселень у громаду

Джерело: складено авторкою статті.

У зв'язку з новими викликами, а саме повномасштабним вторгненням росії, мігра-

ційними процесами та зростанням кількості ВПО, виникла потреба в розробці нової Стра-

тегії розвитку Івано-Франківська до 2030 р. У ній акцентують на розвитку обласного центру як агломерації. Загальну чисельність населення оцінюють у 380 тис. мешканців. Виділено межі агломерації та її основні зони: міське ядро, «Великий Франківськ» та зону щоденної мобільності (рис. 9).

Міське ядро обмежують кільцем вулиць Петлюри – Довженка – Набережної – Надрічної – Івасюка, за винятком садових ділянок у

південно-західній частині. Також до нього належать райони міста зі щільною забудовою, в яких сконцентровані об'єкти тяжіння: Пасічна (в межах щільної забудови), Каскад, Позитрон, Військове Містечко (БAM), завод «Аркан» – Дудаєва. Ядро налічує понад 270 тис. Населення (з урахуванням офіційно зареєстрованих ВПО станом на 2022 р.) Щільність населення складає 9920 осіб/км².

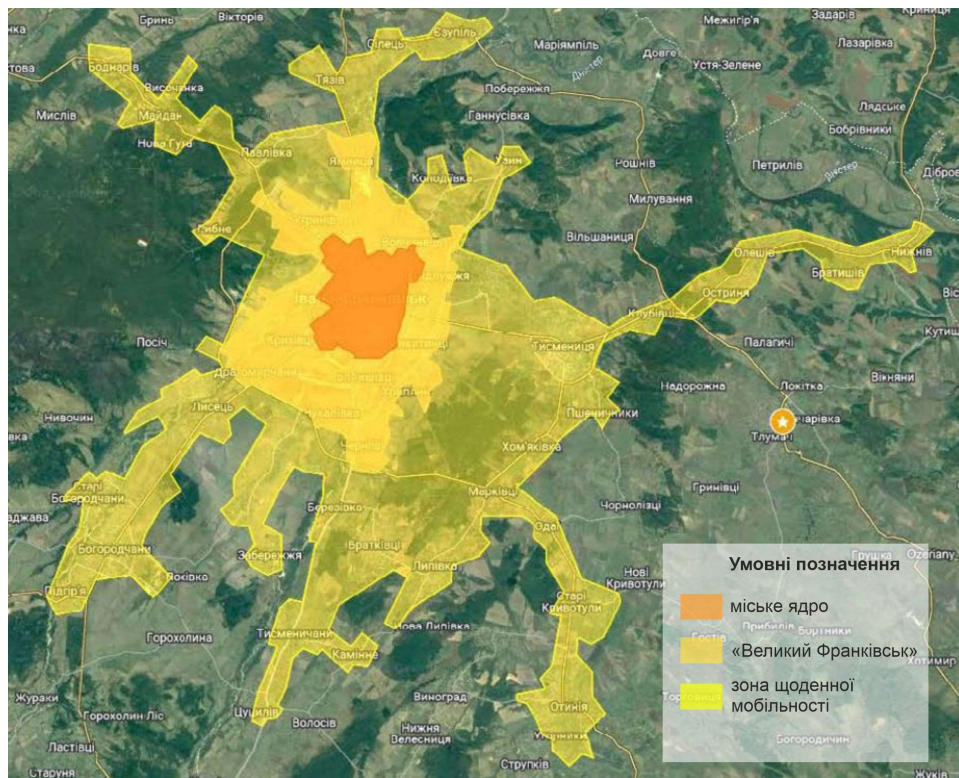

Рис. 9. Зони Івано-Франківської агломерації [9]

До «Великого Франківська» належать частина сіл Івано-Франківської міської громади: Вовчинець, Драгомирчани, Крихівці, Микитинці, Підлужжя, Угорники, Хриплин, Чернів, Чукалівка, а також Опришівці (сьогодні фактично мікрорайон міста) та села Загвіздя, Клузів, Підлісся, Угринів і Ямниця. Усі ці поселення безпосередньо прилягають до міського ядра й утворюють зону безперервної забудови. Тут зосереджено майже 80 % населення всієї агломерації. Густота населення цієї зони без урахування міського ядра становить 710 осіб/км², що у 14 разів менше, ніж у ядра.

До зони щоденної мобільності Івано-Франківська належать м. Тисмениця, селища Богородчани, Єзупіль, Лисець, Отинія та 38 сіл (Антонівка, Березівка, Боднарів, Братишів, Братківці, Височанка, Добровляни, Забережжя, Іванківка, Камінне, Клубівці, Колодіївка, Красилівка, Майдан, Марківці, Нова Гута, Нижнів, Одаї, Олешів, Острина, Павлівка, Підгір'я, Підпечери, Пшеничники, Радча, Рибне,

Скобичівка, Сілець, Старий Лисець, Старі Богородчани, Старі Кривотули, Стебник, Тисменичани, Тязів, Угорники, Узин, Цуцилів, Хом'яківка). Щодня із цих поселень до міського ядра створюється потік, який складає від 15 до 50 % від їх населення.

Основними осями розвитку агломерації є автошляхи національного (Н-09 та Н-10, Н-18), регіонального (Р-20) і місцевого (Т-0906) значення, а також залізниця (в тому числі із приміським сполученням). Автошляхи міжнародного значення на території області відсутні. Села, які розташовані не безпосередньо в межах транспортних коридорів, до агломерації не належать через поганий стан дорожнього покриття або низьку регулярність чи відсутність рейсів громадського транспорту. Основними точками тяжіння в агломерації є міський центр, залізничний вокзал, ВО «Карпати», а за межами ядра — Тисмениця, Богородчани, Ямниця (ПрАТ «Івано-Франківськцемент»), Микитинці (АС-4), Отинія, Лисець, де спостері-

гається процес періурбанізації та формуються змішані сільсько-міські ландшафти.

Природними бар'єрами для розширення агломерації слугують річки Дністер, Бистриця Надвірнянська і Солотвинська, Ворона, а також виражений рельєф (Вовчинецькі гори, Дністровський каньйон) та лісові масиви на північ і захід від міста [9].

Головний принцип стратегії просторового розвитку Івано-Франківська — «місто 15 хвилин». Він передбачає розширення пішохідного центру, розвантаження паркування тощо. Села громади мають бути сполучені «зеленими коридорами» велодоріжок. Проте, це потребує додаткових коштів, враховуючи відсутність велоінфраструктури на головних магістральних вулицях міста та в селах і брак сполучення між мікрорайонами. Крім того, стратегія не передбачає подальшого розширення Івано-Франківська та створення нових районів на околицях. Також наразі не передбачено розв'язання проблеми сполучення міста з мікрорайоном Пасічна — будівництва мосту через Бистрицю Солотвинську чи реконструкцію наявного. Пріоритетним напрямком буде ущільнення міста із дотриманням чинних норм.

Упродовж останніх років реалізовано низку проєктів, які стосуються просторового розвитку Івано-Франківської МТГ. Розроблено генеральні плани окремих сіл для інтеграції їх у громаду, здійснено благоустрій вулиць та громадських просторів як у селах, так і в Івано-Франківську. Також створено робочу групу, яка повинна розробити Комплексний план просторового розвитку громади. Наразі проведено тендер та укладено договір із ДП «ДП-РОМІСТО» імені Ю. М. Білоконя. Також завершено опитування мешканців громади щодо визначення пріоритетів і напрямків розвитку громади, включаючи економічну діяльність, територіальну організацію та ефективне використання виробничих об'єктів і ресурсів. Основні рішення розробляються за трьома напрямками:

- 1.) мережа транспортних зв'язків (у тому числі пішохідних та велосипедних);
- 2.) містоформувальні фактори (у пріоритеті — розвиток науки та інновацій на базі ЗВО, створення індустріальних парків тощо);
- 3.) розвиток мініагломерацій на базі сіл громади та їх рекреаційних зон (покращення умов проживання в садибній забудові у селах громади).

Окрім розроблення документа, передбачено також громадські обговорення щодо напращувань. Труднощами на цьому етапі є велика кількість населених пунктів у громаді та роз-

біжності мешканців стосовно її розвитку. Також у розробці перебуває новий генеральний план міста. Роботу над ним планують завершити до 1 червня 2025 р. Останні зміни було внесено у 2019 р., а сам документ мав розрахунковий термін до 2026 р. Оновлення стосуватимуться розділів «Демографічний прогноз», «Збереження традиційного середовища», «Інженерно-технічні заходи цивільного захисту на особливий період», «Охорона навколишнього природного середовища по місту», «План реалізації містобудівної документації».

Висновки. Івано-Франківськ пройшов значну еволюцію від середньовічної фортеці до сучасного обласного центру. Просторова структура міста формувалася під впливом економічних, політичних та соціальних чинників. Серед економічних чинників визначальним у ранній період був цілеспрямований розвиток торгівлі, що забезпечило забудову центральної частини та передмість (Галицького і Тисменицького). В австрійський період розбудова залізничної інфраструктури сприяла об'єднанню передмість із середмістям і виникненню нових районів, таких як колонія Майзлі. У радянський період індустріалізація та створення робочих місць спричинили значне розширення міської забудови, зокрема у північній і південно-східній частинах. Сьогодні розширення Івано-Франківська проявляється в агломераційних процесах та інтеграції прилеглих сіл у громаду.

Політичні чинники також відігравали важливу роль. На ранніх етапах потреба в захисті від татарських набігів зумовила будівництво фортеці. Під час австрійського періоду місто отримало статус центру округу, що вплинуло на зміну його функціональної структури. У міжвоєнний період (1919–1938 рр.) приєднання Княгинина, Крихівців, Опришівців сприяло розширенню міської інфраструктури. У сучасний період реформа децентралізації стала основою для інтеграції 18 сіл до міської громади, що вимагає нових рішень для управління цими територіями. **До соціальних чинників** належать планове житлове будівництво в радянський період, зокрема розвиток мікрорайонів Каскад і Пасічна. Сучасний етап характеризується розширенням забудови у приміській зоні, що підтверджується аналізом даних дистанційного зондування Землі. Найбільш інтенсивні зміни в площі забудови приміської зони Івано-Франківська відбулися в межах 10-км радіусу від центру міста. Сюди входять села Вовчинець, Крихівці, Микитинці, Підлужжя, які належать до Івано-Франківської міської громади.

Перспективи використання результатів дослідження. Застосовані в цьому дослідженні методи обробки даних ДЗЗ з подальшим просторовим аналізом у ArcGIS дозволять надалі здійснити більш деталізоване вивчення приміської зони Івано-Франківська. Наприклад, обчислити площу забудови, ріллі, лісових

масивів тощо в різних підзонах, а також спрогнозувати наслідки виявлених змін для розвитку всього регіону. Отримані результати також демонструють необхідність подальших досліджень у напрямку розробки стратегій сталого розвитку міста, з урахуванням екологічних та соціальних аспектів.

Література:

1. Гончарик Р. Особливості архітектурно-просторових змін Івано-Франківська в радянський період. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. 2017. № 47. С. 249–264.
2. Горошак В. Великий Станіславів. Дев'яносто років тому обласний центр вийшов на береги обох Бистриць. Івано-Франківська обласна організація Національної спілки краєзнавців України. URL: https://ifoonsku.ucoz.ua/news/velikij_stanislaviv_dev_janosto_rokiv_tomu_oblasnij_centv_vijshov_na_beregi_obokh_bistric/2015-02-06-3824 (дата звернення: 15.11.2024).
3. Закутинська І., Сливка Р. Субурбанізація в просторовому вимірі: Івано-Франківськ і його околиці: монографія. Київ: Логос, 2016. 215 с.
4. Івано-Франківськ - Віртуальний музей німців Галичини. URL: https://galiziendeutsche.in.ua/ua/page/routes_to_visit/ivanofrankivsk (дата звернення: 18.11.2024).
5. Левицька О. Суспільно-географічне дослідження планувальної структури міста Івано-Франківська. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата географічних наук за спеціальністю 11.00.02 «Економічна та соціальна географія». – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ. 2017.
6. Лозинський Р. Етнічний склад населення Івано-Франківська у другій половині ХХ ст. (історико-географічний аналіз). Вісник Львівського університету. Серія географічна. 2011. № 39. С. 231–236.
7. ЛУН. Нерухомість Івано-Франківська на карті <https://lun.ua/uk/котеджі/івано-франківськ/на-карті?radius=130#10.56/48.9147/24.7864>
8. Мезенцев К. Тренди розвитку міських поселень в Україні: стійкі та вразливі міста. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія. 2013. №1. С. 31-36.
9. Рекомендації щодо інтегрованого розвитку міської агломерації Івано-Франківська та зменшення впливу транспорту на довкілля. Аналіз транспортної ситуації Івано-Франківської громади в контексті війни та прийому внутрішньо переміщених осіб. Івано-Франківськ, 2022. URL: <https://metalab.space/wp-content/uploads/2024/04/rekomendatsii.pdf>
10. Сливка Р., Закутинська І. Просторовий розвиток приміської зони Івано-Франківська: ментальні межі, нерівномірність, фрагментація. Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін: розділ монографії. Київ: Видавництво «Фенікс», 2017. С. 304-325.
11. Станіславів — Івано-Франківськ: місто давнє і сучасне / В. Шпильчак, З. Соколовський, М. Головатий— Львів: Світ, 2011. – 296 с.
12. Фесюк В. Конструктивно-географічні засади формування екологічного стану великих міст Північно-Західної України. Луцьк: Вежа-Друк, 2019. 210 с.
13. Allgemeines Verzeichnis Der Ortsgemeinden Und Ortschaften Österreichs Nach Den Ergebnissen Der Volkszählung Vom 31. Dezember 1910. Wien: Hof- und Staatsdr., 1915. URL: <https://digi.landesbibliothek.at/viewer/image/AC03177788/1/-/>
14. Guastella G., Oueslati W., Pareglio S. Patterns of urban spatial expansion in European cities. Sustainability. 2019. Vol. 11, no. 8. P. 2247. URL: <https://doi.org/10.3390/su11082247>
15. Sahani S., Raghavaswamy V. Analyzing urban landscape with City Biodiversity Index for sustainable urban growth. Environmental monitoring and assessment. 2018. Vol. 190, no. 8. URL: <https://doi.org/10.1007/s10661-018-6854-5>
16. Salem M., Tsurusaki N. Impacts of rapid urban expansion on peri-urban landscapes in the global south: insights from landscape metrics in greater Cairo. Sustainability. 2024. Vol. 16, no. 6. P. 2316. URL: <https://doi.org/10.3390/su16062316>
17. Social and geographical aspects of development of urbanizational process in Ukraine / Zastavetska et al. Journal of Geology, Geography and Geoecology. 2019. Vol. 27(3). P. 529–536. URL: <https://doi.org/https://doi.org/10.15421/111877>
18. Urban expansion in Ethiopia from 1987 to 2017: characteristics, spatial patterns, and driving forces / B. K. Terfa et al. Sustainability. 2019. Vol. 11, no. 10. P. 2973. URL: <https://doi.org/10.3390/su11102973>
19. Zahriichuk L., Lozynskyy R. Spatial Analysis of Land Use Changes based on Remote Sensing Data (on the Example of the Suburban Area of Ivano-Frankivsk) // «GeoTerrace-2024», materials of the International Conference of Young Professionals, Oct 2024, Volume 2024, p. 1-5. DOI: [10.3997/2214-4609.2024510047](https://doi.org/10.3997/2214-4609.2024510047)

References:

1. Honcharyk, R. (2017). Osoblyvosti arkhitekturno-prostorovykh zmin Ivano-Frankivska v radianskyi period. *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia*, (47), 249–264 (in Ukrainian).
2. Horoshchak, V. (2015, February 6). Great Stanislaviv. Ninety years ago, the regional center emerged on the banks of both Bistris. *Ivano-Frankivska oblasna orhanizatsiia Natsionalnoi spilky kraieznavtsiv Ukrainy*. Retrieved November 15, 2024, from https://ifoonsku.ucoz.ua/news/velikij_stanislaviv_dev_janosto_rokiv_tomu_oblasnij_centv_vijshov_na_beregi_obokh_bistric/2015-02-06-3824 (in Ukrainian).
3. Zakutynska, I., & Slyvka, R. (2016). Suburbanizatsiia v prostorovomu vymiri: Ivano-Frankivsk i yoho okolytsi. Kyiv: Logos (in Ukrainian).
4. Virtual Museum of Galician Germans. (n.d.). Ivano-Frankivsk. Retrieved November 18, 2024, from https://galiziendeutsche.in.ua/ua/page/routes_to_visit/ivanofrankivsk.
5. Levytska, O. (2017). Suspilno-heohrafichne doslidzhennia planuvalnoi struktury mista Ivano-Frankivska. [Unpublished doctoral dissertation]. Taras Shevchenko National University of Kyiv (in Ukrainian).
6. Lozynskyy, R. (2011). Etnichniy sklad naseleennia Ivano-Frankivska u druii polovyni XX st. (istoryko-heohrafichniy analiz).

- Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya heohrafichna*, (39), 231–236 (in Ukrainian).
7. LUN. Nerukhomist Ivano-Frankivska na karti. Retrieved from <https://lun.ua/uk/котеджі/івано-франківськ/на-карті?radius=130#10.56/48.9147/24.7864> (in Ukrainian).
 8. Mezentsev, K. (2013). Trends in urban settlements development in Ukraine: resilient and vulnerable cities. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Geography*, (1), 31–36.
 9. Metalab Space. (2022). Recommendations for integrated development of Ivano-Frankivsk city agglomeration and reducing transport impact on the environment. Retrieved from <https://metalab.space/wp-content/uploads/2024/04/rekomendatsii.pdf> (in Ukrainian).
 10. Slyvka, R., & Zakutynska, I. (2017). Prostorovyi rozvytok prymiskoi zony Ivano-Frankivska: mentalni mezhi, nerivnomirnist, fragmentatsiia. In *Urbanistychna Ukraina: v epitsentri prostorovykh zmin* (pp. 304–325). Kyiv: Feniks Publishing (in Ukrainian).
 11. Shpylchak, V., Sokolovskiy, Z., & Holovaty, M. (2011). Stanislaviv — Ivano-Frankivsk: misto davnie i suchasne. Lviv: Svit Publishing (in Ukrainian).
 12. Fesiuk, V. (2019). *Konstruktivno-heohrafichni zasady formuvannia ekolohichnoho stanu velykykh mist Pivnichno-Zakhidnoi Ukrainy*. Lutsk: Vezha-Druk.
 13. Allgemeines Verzeichnis der Ortsgemeinden und Ortschaften Österreichs nach den Ergebnissen der Volkszählung vom 31. Dezember 1910. (1915). Wien: Hof- und Staatsdruckerei. Retrieved from <https://digi.landesbibliothek.at/viewer/image/AC03177788/1/-/>.
 14. Guastella, G., Oueslati, W., & Pareglio, S. (2019). Patterns of urban spatial expansion in European cities. *Sustainability*, 11(8), 2247. <https://doi.org/10.3390/su11082247>.
 15. Sahani, S., & Raghavaswamy, V. (2018). Analyzing urban landscape with City Biodiversity Index for sustainable urban growth. *Environmental Monitoring and Assessment*, 190 (8). <https://doi.org/10.1007/s10661-018-6854-5>.
 16. Salem, M., & Tsurusaki, N. (2024). Impacts of rapid urban expansion on peri-urban landscapes in the global south: Insights from landscape metrics in greater Cairo. *Sustainability*, 16 (6), 2316. <https://doi.org/10.3390/su16062316>.
 17. Zastavetska et al. (2019). Social and geographical aspects of development of urbanization process in Ukraine. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, 27 (3), 529–536. <https://doi.org/10.15421/111877>.
 18. Terfa et al. (2019). Urban expansion in Ethiopia from 1987 to 2017: Characteristics, spatial patterns, and driving forces. *Sustainability*, 11 (10), 2973. <https://doi.org/10.3390/su11102973>.
 19. Zahriichuk, L., & Lozynskyi, R. (2024, October). Spatial analysis of land use changes based on remote sensing data (on the example of the suburban area of Ivano-Frankivsk). In *GeoTerrace-2024: Materials of the International Conference of Young Professionals* (Vol. 2024, pp. 1–5). <https://doi.org/10.3997/2214-4609.2024510047>.

Надійшла до редакції 26.03.2025р.